

Prvo poglavje — Opis grobišča in grobov — nam prikaže oblikovnost in položaj terena, njegovo geološko starost ter oplati. Pove nam tudi, da so tu našli fragmente prazgodovinske keramike, kar daje slutiti uporabo tega ali bližnjega prostora tudi v prazgodovini. V nadaljevanju se avtor zadržuje pri načinu pokopavanja, kjer razlikuje enojen pokop v več variantah, etažne grobove in sekundarne pokope. Podaja nam tudi smeri grobov, njihovo globino, situacijo skeletov, dislokacije pri posameznih grobovih, mejo grobišča, položaj pridatkov, problem pokopa živali skupaj s pokojnikom ter ohranjenost arheološkega gradiva.

Drugo najobsežnejše poglavje — Grobovi in njih inventar — nam v potankosti prikaže vse elemente, ki jih je avtor ugotovil pri vsakem posameznem od 137 grobov. Tako nam npr. podaja spol pokojnika, smer skeleta, globino, ohranjeno dolžino, položaj glave, rok in ugotavlja vse poznejše spremembe, ki so nastale ob poznejših vkopih ali sličnem. Podrobneje se zadržuje tudi pri položaju in opisu pridatkov.

Tretje poglavje — Slučajne najdbe — prinaša opis in velikost predmetov, ki so jih našli pri sistematičnem odkrivanju grobov.

V četrtem poglavju — Tipologija — skuša avtor s podrobnejšim opisom posameznih tipov predmetov najti analogije v drugih slovenskih najdiščih in s tem trdnejšo osnovo za kulturno in časovno opredelitev gradiva iz nekropole na blejskem gradu ter s tem vključiti najdišče v pomembne staroslovanske nekropole v Sloveniji. Za lažje razumevanje je A. Valič razdelil poglavje po posameznih tipih predmetov, tako na: Obsedne obročke, uhane, fibule, prstane, okrasne člene, orodje, keramiko in ostale predmete.

Zadnje, peto poglavje — začasni zaključki — postavlja pred nas primerjavo novoodkritega grobišča z grobišči v bližnji in daljni okolici Bleda. Poleg tega skuša avtor ugotoviti tudi lokacijo naselbine, ki doslej ni odkrita. Z določenimi razumljivimi hipotezami, kaže na sam blejski Grad, na prazgodovinsko naselbino Na pečeh ter, mogoče, na zaselek v bližini grobišča. Število grobov dokazuje daljšo uporabo tega mesta za pokopavanje, pokopi sami pa ne izstopajo iz okvira že znanih navad pri opravljanju pogrebnega rituala.

Kljub pestrim krajevnim oblikam kulturnega materiala ima le-ta tudi medkrajevne sheme, kar kaže na živahno trgovino s soslednjimi in oddaljenimi kraji. Družbene, ekonomske in socialne razmere je na podlagi najdenega gradiva težko ugotavljati.

Ob zaključku skuša avtor določiti absolutno časovno opredelitev gradiva in to v glavnem na podlagi historičnih virov, naslanjajoč se seveda tudi na izkopani kulturni material. Na tej osnovi je postavil grobišče na blejskem gradu v zadnja desetletja 11. stoletja.

Delo Andreja Valiča je vsekakor pomemben prispevek k poznavanju staroslovanske arheologije, saj z obširnimi opisi materiala ter bogatimi tabelami razprostre pred nami vse bogastvo izkopanega gradiva. Strokovno uspeša izkopavanja so nam ohranila elemente, ki jih bo mogoče uporabiti pri nadaljnjem študiju, ne samo gradiva iz blejske nekropole, temveč staroslovanskega gradiva sploh. Obstoječi material in dodatna raziskovanja na blejskem gradu in neposredni okolici nam bodo prav gotovo osvetlila probleme, ki jih avtor tega pomembnega dela s podatki ob sicer obsežnem gradivu ni mogel dokončno rešiti.

Ivo Puš

Monumenta historica ducatus Carinthiae. Siebenter Band. Die Kärntner Geschichtsquellen 1300—1310. — Achter Band. Die Kärntner Geschichtsquellen 1310—1325. — Neunter Band. Die Kärntner Geschichtsquellen 1326—1335. — Herausgegeben von Hermann Wiessner. — X + 246 str. — XII + 288 str. — XVI + 264 str. + 32 strani s podobami pečatov in drugimi. — Klagenfurt 1961, 1963, 1965.

V dveh deželah, ki mejita na republiko Slovenijo, so v zadnjem desetletju začeli z objavo diplomatarijev, ki so nadaljevanja zbornikov s teksti listin, za-

četih že desetletja pred našo dobo. Na Koroškem je to H. Wiessnerjeva objava pete do devete knjige Monumenta historica ducatus Carinthiae, ki je nadaljevanje štirih knjig te zbirke objavljenih za časovno razdobje 811 do 1269 po Augustu Jakschu v letih 1896 do 1906 (z dodatnim zvezkom leta 1915). Na Štajerskem pa sta kot nadaljevanje Jos. Zahna »Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark«, ki v treh knjigah obsega časovno razdobje 798 do 1260 (izšle so v letih 1875, 1879 in 1905, z dodatnim zvezkom, ki sta ga priredila in l. 1949 objavila Hans Pirchegger in Otto Durgern), izšla v letih 1960 in 1964 dva snopiča četrte knjige tega štajerskega listinskega zbornika. Pod vodstvom Heinricha Appelta ju je obdelal Gerhard Pferschy. Ker z obema snopičema četrta knjiga štajerskega diplomatarija še ni zaključena, bi želel na to publikacijo na tem mestu le opozoriti, o njej pa poročati ko bo ta knjiga v celoti izdana. Pač pa je moj namen poročati o H. Wiessnerjevi objavi koroških listin, ki je z deveto knjigo vsaj zaenkrat v tej obliki zaključena. Po času sega do leta 1335, ko je dežela Koroška prišla pod Habsburžane.

V Zgodovinskem časopisu, XII—XIII, 1958—1959, str. 342—345, sem poročal o peti in šesti knjigi Monumenta historica ducatus Carinthiae, diplomatarija za Koroško za časovno obdobje 1269 do 1300. Peti in šesti knjigi so v sorazmerno kratkih časovnih presledkih (1961, 1963, 1965) sledile še 7., 8. in 9. knjiga te publikacije. Kar velja za 5. in 6. knjigo Wiessnerjeve objave, drži tudi za 7., 8. in 9. knjigo. Gradivo je v prvi vrsti pomembno za Koroško. Spričo tesnih vezi pa, ki so vezale Koroško v preteklosti z deželami Koroški sosednjimi tudi za te, torej med drugimi tudi za ozemlje današnje republike Slovenije. Opozoril bi le na nekdanjo posest koroških fevdalnih rodbin in cerkva na ozemlju Slovenije, na primer Ortenburžanov, pa gospodov iz Krnosa (Gurnitz) pri Celovcu, gospodov imenovanih po Greifenfelsu, Sternbergu, Silberbergu in še drugih, pa na tesne vezi in posest na slovenskih tleh, ki so jih imeli škofija na Krki, samostan pri Št. Pavlu in samostan v Vetrinju. Mnogotera listina v Wiessnerjevi objavi se nanaša na te stike in posesti Korošcev v današnji republiki Sloveniji, mnogotera prinaša nove podatke za ta ali oni slovenski kraj.

Ze za drugo polovico 15. stoletja se listinsko gradivo za naše kraje silno množi, tudi tako, ki doslej ni bilo nikjer objavljeno, ali pa je dostopno le v kratkih in večkrat zelo nepopolnih registih in izvlečkih. Za 14. stoletje velja to v še večji meri. Gradivo silno narašča, tako da bi objava listinskih besedil v celoti terjala preveč prostora. To je napolnilo izdajatelja, da je veliko število listin, zlasti v 8. in 9. knjigi, objavil tako, da je iz originalnega besedila (latinskega, nemškega) prevzel le najvažnejši del, zlasti stavke z imeni oseb in krajev, ostalo vsebino pa povzel z besedilom v moderni nemščini. Postopek se mi spričo ogromnega števila listin od 14. stol. dalje zdi pravičen, če jih hočemo vsaj do neke mere napraviti dostopne za uporabo pri raziskovanjih zgodovinarjevih.

Kot sem storil ob poročilu pete in šeste knjige Wiessnerjeve edicije, bi želel tudi ob sedmi, osmi in deveti knjigi z nekaterimi pripombami popraviti oz. spopolniti objave nekaterih listin, zlasti tistih, ki se nanašajo na izvenkoroške kraje in zadeve.

»Plebs sancte Crucis« ni fara Sv. Križ pri Kostanjevici in »plebs de Povnigal« ni fara Dobropolje na Dolenjskem kot meni Wiessner (7. knjiga, št. 173 in 207, str. 70 in 81). Lega obeh fara je v listini iz leta 1305 označena »med Sotlo in Hudinjok«, v listini iz leta 1304 pa »na tej strani vode, ki se po domače imenuje Sotla« (Satel). Gre za fari Sv. Križ pri Rogaški Slatini in Ponikva na Štajerskem.

V veliki delilni listini goriških grofov Henrika in Alberta iz leta 1307 (7. knjiga, št. 438, str. 167, 168), ki nam je znana le v prepisu, je Celcau oziroma Celkau napačno zapisano, namesto pravičnega Celcan oziroma Celkan, to je Solkan pri Gorici. V originalni listini o tej delitvi goriških zemelj z dne 11. junija 1307 je med pričami naveden »her Pilgrem von Zelken« (7. knjiga, št. 394, str. 150).

V listini izdani v Ljubljani 22. decembra 1307 se omenjata dvora Newnburg in Poxrugkh (7. knjiga, št. 442, str. 169). Prvi je Novi grad, nekdanj blizu Preddvora na Gorenjskem. Za drugega se mi zdi lokalizacija »bei Neuburg« pre-

malo točna; je Kozji hrbet, ali Špitalič zahodno od Motnika, kjer je bil nekdanji hospital sv. Antona. Dodati bi bilo, da je listino objavil tudi Fr. Schumi v svojem Archiv für Heimatkunde 1, 80.

V listinski beležki iz leta 1511 (knjiga 8, št. 2, str. 1) kraj naveden »in loco Crucis« mislo Križe pri Trziču, marveč je Križ pri Kamniku. Beležka sama pravi, da so tamošnje kmetije pri Kamniku na Kranjskem (Stain in Carniola).

Chayach, tako označen kraj, v katerem je z listino datirano v Beljaku 17. maja 1516 grof Majnhard Ortenburški kupil šest kmetij niso Žiri (Sairach, kot navaja izdajatelj), marveč je to vas Huje pri Kranju (8. knjiga, št. 319, str. 99). Na tako lokalizacijo kaže tudi navedba v listini, da sta bili prav tam pri Kranju kupljeni tudi dve mesti primerni za mlín (2 mulstat an demselben stat pey Chraynburch).

Listina z dne 22. junija 1516, ki jo je izdal ortenburški grof Majnhard, je datirana »dacz Mauntz« (knjiga 8, št. 324, str. 100). Wiessner meni, da je ta Mauntz Manzano, vas pri Krminu v Furlaniji. Pravilno je Mauntz vas Unec pri Planini na Notranjskem.

V listini z dne 20. marca 1519 (knjiga 8, št. 467, str. 159) je navedena vas z imenom Saloczach, ki jo ima izdajatelj listine Henrik Gralant iz Lewemburcha v fevd od oglejskega patriarha. Wiessner lokalizira Saloczach z »Saloch, Unterkrain«, torej meki Zalog, ki pa jih je na Dolenjskem več. Saloczach so vas Zalošče pri Dornberku v Vipavski dolini, kjer je imel kot fevd oglejskega patriarha posest koroški vojvoda Ulrik (Thesaurus ecclesiae Aquilejensis, pri letu 1281, ed. J. Bianchi, 1847, str. 209).

»Minchendorf« v listini z dne 16. aprila 1522 (knjiga 8, št. 616, str. 180) ni Meniška vas (Mönchschorf) pri Dolenjskih Toplicah, marveč so Mekinje, samostan klarisinj pri Kamniku, kar pojasnjuje tudi pripomba v listini: »sand Claren orden«. Kraj »Seyach«, kjer je mekinjski samostan prejel takrat eno kmetijo pa ni iskati »pri Novem mestu«, marveč je to vasica Žeje med Mostami in Vodici na Gorenjskem.

»Kostreinitz« v listini z dne 29. septembra 1522 ni Kostrevnica jugovzhodno od Šmartna pri Litiji (Wiessner: Kostreinitz, Unterkrain; knjiga 8, št. 634, str. 184). Pridevek »haus« kaže na grad, kar je Kostrivnica pod Bočem na Štajerskem. O tej Kostrivnici nazadnje H. Pirchegger, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gültten, Städte und Märkte, 1962, str. 255.

Hentweich iz Mengša je z listino z dne 21. novembra 1522 prodal Rajnheru, točajju (schenk) iz koroške Ostrovice eno kmetijo in en travnik, po Wiessnerjevi objavi v kraju Sledeling (knjiga 8, št. 640, str. 186). Pravilno išče Wiessner ta Sledeling v okolici Mengša na Gorenjskem. Menim, da tiči v tem imenu Edeling, to pa so Koseze, vasica zahodno od Mengša, leta 1265 Edelingen (Fr. Schumi, Urkundenbuch... Krain 2, 278; sedaj tudi Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark 4, 127, št. 202; objava G. Pferschyjeva), leta 1537 (december 6) Edling (listina v Državnem arhivu na Dunaju). Po kupcu imenovane posesti v Kosezah »schenku« (točajju) Rajnheru je dobil bližnji grad še danes veljavno označbo Šinkov turn; po mojih podatkih prvič »Turen« 1514 (avgust 8), »Schenken turen« pa 1553 (julij 14); obe listini v Državnem arhivu na Dunaju.

Perchtolt iz Gradenegga na Koroškem je 1529 (junij 14) prodal samostanu v Velesovem pet kmetij, ki so bile v krajih »Sand Georen, Wodicz, Swinak, Dobrowen in pei Harlant ze Lezziscynak (9. knjiga, št. 250, str. 71). Wiessnerjeva lokalizacija »kraj okoli Velesovega pri Kranju«, je netočna oziroma preohlapna. Kraji so Šenčur pri Kranju, Vodice na Gorenjskem, Svinje pri Moravčah na vzhodnem Gorenjskem, Dobrunje pri Ljubljani in Lisiče pri Lanišču pod Ljubljano.

V dveh listinah, ki sta v zvezi z Rajnherom, točajjem iz Ostrovice, je omejen kraj Lukkaset (!), oziroma Lukoszell (1529 sept. 14, 1534 nov. 6; knjiga 9, št. 272, 695, str. 77, 211). Lukkaset lokalizira Wiessner v Logatec. Kraj z imenom »Lukosel« in podobno se v listinah od začetka 14. stoletja večkrat omenja; s položajem »nad Ljubljano« (listina 1517 febr. 15, v Državnem arhivu na Dunaju), v fari Vrhnika (1525 maj 11, listina v Državnem arhivu na Dunaju), pri Vrhniki (1444, notranjeavstrijska fevdna knjiga, kod W 724, fol. 222, v

Državnem arhivu na Dunaju; 1478, fevdna knjiga za spodnje avstrijske dežele, fol. 101, v Archiv für Niederösterreich, na Dunaju). Vse kaže, da se je nekdanj tako imenovala vas Ligojna pri Vrhniki. Po listini iz leta 1534, objavljeni pri Wiessnerju, se deli Lukoszell v zgornjo in spodnjo vas. Ligojna, danes »velika« in »mala«, je leta 1526 »zgornja« (Oberludigoni) in »spodnja« (Vunderludigoni); prim. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko 5, 1895, 81. Na označbo Ligojna v srednjeveških virih nisem našel.

»Vnser Vrowen perch an der Sav«, kar označuje Wiessner s »Frauenberg an der Sav«, je današnja Smarna gora (1531 maj 1, kn. 9, št. 445, str. 150).

»Prezzeriach« v listini iz leta 1533 (maj 25, knjiga 9, št. 589, str. 178) ne bi lokaliziral »okoli Kranja«, marveč glede na prejemnika listine, Hermana iz Mengša, v Preserje pri Mengšu.

Kot že peta in šesta knjiga Wiessnerjevih Monumenta historica ducatus Carinthiae imajo tudi sedma, osma in deveta knjiga bogato in novo gradivo tudi za kraje in zadeve z ozemlja republike Slovenije. Predaleč bi segal, če bi vse to navajal. Omejujem se le na nekatere listine.

Za zgodovino ceste čez Predel in dalje preko Bovca proti Čedadu je po moji vednosti najstarejša znana, sedaj pri Wiessnerju objavljena listina z dne 9. julija 1519 (8. knjiga, št. 489, str. 146). V tej sporoča škof iz nemškega Bamberg, ki je bil zemljiški gospod v Kanalski dolini, da so mu meščani mesta Čedada sporočili o nameri zgraditi v občo korist in v korist trgovcev, ki trgujejo z Benetkami na lastne stroške javno cesto (gemeyn lantstrazz) od vode, ki se imenuje Trebiža v Kanalski dolini (von dem wasser genannt die Tervis in dem Kanal) preko gore, ki se imenuje Bovec (uber dem pergl geheissen der Flitsch). Bamberški škof je na to pristal, morejo pa trgovci uporabljati tudi staro cesto, kot je to veljalo od starine. Ta listina je za 80 let starejša od listine iz leta 1599 o obnovi ceste, ki pelje od vode Trebiže (aqua quae dicitur La Taruisa) preko Bovca na Čedad. O tej listini prim. moja izvajanja v Geografskem zborniku 9, 1965, 252 (Gospodarska problematika Bovškega v preteklosti).

Wiessner objavlja številne listine, ki sta jih izdala koroški vojvoda Oton (u. 1510) in njegov brat koroški vojvoda in naslovni kralj češki Henrik (u. 1535). Med temi je mnogo takih, ki se nanašajo na Ljubljano in na Kranjsko vobče, tako listine o ljubljanski rodbini Porgerjev in o ljubljanskih židih.

Pri listinah iz l. 1530 (jan. 25 in febr. 8) o ljubljanskih židih, ki ju uvršča Wiessner v 9. knjigi pod št. 514 in 525, bi bilo dodati, da ju je objavil že K. Kovač v Carnioli 1911, 53, 54. Prav tako bi kazalo dodati pri listinah, objavljenih v 8. knjigi pod št. 534 in v 9. knjigi pod št. 516 in 565, da jih je objavil K. Kovač prav tam v Carnioli na str. 52 do 54.

Številne listine o Ljubljani, ljubljanski rodbini Porgerjev in o ljubljanskih židih in še druge je objavil B. Otorepec v Gradivu za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. Res da je Otorepčeva zelo zaslužna publikacija razmnožena le kot rokopis, vendar je splošno dostopna in na prodaj, zato bi pričakovali, da bo pri Wiessnerju navedena, zlasti še, ker objavlja listine po večini v polnem besedilu. Otorepčevo edicijo bi bilo navesti pri naslednjih številkah v knjigah, ki o njih tu poročam: 7. knjiga, št. 559; 8. knjiga, št. 212, 682; 9. knjiga, št. 86, 97, 126, 127, 128, 129, 135, 148, 149, 162, 179, 198, 294, 325, 346, 384, 387, 388, 438.

V 7. knjigi Wiessnerjeve edicije pogršam citiranje listin in registrov, ki jih je objavil Fr. Schumi v svojih Urkunden und Regesten zur Geschichte des 14. Jahrhunderts, v Archiv für Heimatkunde 2 (1884, 1887), str. 242 dalje. V 7. knjigi so to listine, ki so objavljene pod številkami 16, 40, 46, 64, 78, 97, 101, 103, 112, 115, 152, 153, 156, 209, 210, 213, 223, 224 in 259.

Pri nekaterih listinah moram ugotoviti napačno branje. Izbral sem šest listin, ki se tičejo Ljubljane, za katere mi je višji arhivar Božo Otorepec dal ljubezljivo na razpolago fotografske posnetke. Ne bi želel na tem mestu spuščati se v vse podrobnosti, na primer navajati mesta, kjer je v originalu »i« ali »v«, v ediciji pa »y« ali »u«, ali pa, kjer je prezet nadpisani »e«. Večkrat je pomanjkljivo podano tipografsko razlikovanje tega, kar je prevzetega iz

originalnega teksta in kar je v regestu dodanega v moderni nemščini. Navajam najprej Wiessnerjeva branja in nato moja na podlagi fotografskih posnetkov.

1327, julij 4; 9. knjiga, št. 97, str. 28. — altem — alten, recht — reht; v tej listini je v Wiessnerjevi ediciji za prvim »Merchel« izpadla ena vrsta prič: vnd Chünrat prüder von Ig; Alber von Sant Peter, Vreich der Posenczer, Merchel.

1327, dec. 10; 9. knjiga, št. 128, str. 36. — Israel — Iserl (sicer je mogoče brati tudi Israel, toda židovsko-osebno ime je navadno Iserl).

1327, dec. 16; 9. knjiga, št. 133, str. 37. — steuer — stevr, sin — sein.

1328, jan. 30; 9. knjiga, št. 148, str. 42. — Freudenstain — Frevdenek,

Clawsenstain — Chawsenstain, 68 (pač tiskovna napaka mesto 88) — acht vnd achtzich, Pfennig — phennige, minder — miner.

1328 (jan.-febr.); 9. knjiga, št. 149, str. 42 — den artzt — dem arcz, pri Wiessnerju je izpadlo ime Aaron, Jerimiar — Jerimie, ire — iren, cechner — lechner, unsern — vnserm, sullen — sullent, sie — si, noh — noch, noch jemand — niht noch nieman, chamer — chainer.

1328 avg., 17; 9. knjiga, št. 198, str. 56. — Chrainer — Chramer, pfenniges — phenniges, zu geben — gelten, Merchel vnd Chunrad die jüngeren — Merchel vnd Chünrat die Iger (Izanca!), Aglayer — Agleyer, Mitichen — mitichen.

Kaže tudi, da so nekatera krajevna imena napačno zapisana, ali pa slabo brana. Tako bo zgoraj omenjeni Lukkaset pravilno glasil pač Lukkasel. — »Fonk vnder Maingospurch« (9. knjiga, št. 614, str. 185) bo pravilno pač Lonk, to je vas Loka pod Mengšem (primerjati je listino v Državnem arhivu na Dunaju, 1341 avgust 10: Lank vnder Mangespurch), — »Vnder dem Lupposlav« (listina 1331 apr. 14, knjiga 9, št. 438, str. 129) bere O. Otorepec v Gradivu za zgodovino Ljubljane v srednjem veku »vnder dem Luppoglaw«, kar je Podlipo-glav jugovzhodno od Ljubljane — Ime vasi, ki jo Wiessner bere »Lub vor Chreimburch« berem v originalni listini »Rvb«, kar je vas Rupa pri Kranju (9. knjiga, št. 6, str. 2, listina 1326 febr. 2).

Milko Kos

The Cambridge Economic History of Europe III: Economic Organization and Policies in the Middle Ages. Edites by M. M. Postan — E. E. Rich — E. Miller, Cambridge (University Press) 1963, 696 strani.

S tem obsežnim zvezkom gospodarske zgodovine, katere zamisel se je porodila ob začetku druge svetovne vojne v enem važnejših središč za proučevanje gospodarske zgodovine, v Cambridgeu in tamkajšnji univerzi, se je zaključila doslej najobsežnejša monografija o evropski gospodarski zgodovini srednjega veka. Prvi zvezek z naslovom *The Agrarian Life of the Middle Ages* (edited by J. H. Clapham — E. Power), Cambridge 1942, 650 strani, je zajel srednjeveško kmetijstvo, torej agrarno proizvodnjo. Drugi zvezek *Trade and Industry in the Middle Ages* (edited by M. M. Postan — E. E. Rich), Cambridge 1952, 400 strani, je posvečen zgodovini obrti in trgovine od zgodnejših obdobj človeštva do konca 15. stoletja. Vendar je osrednja snov knjige in njeno težišče na srednjeveški trgovini, ki je zajela okoli 300 strani besedila in je mojstrska sinteza dveh znanstvenikov: M. M. Postan je obdelal trgovino severnih in osrednjih evropskih dežel, R. S. Lopez pa trgovino južноеvropskih pokrajin brez Bizanca. Ocenjevani tretji zvezek pa obravnava predvsem tehniko in organizacijske oblike trgovine in neagrarne proizvodnje, dalje gospodarsko politiko mest in državnih oblasti v srednjeveški Evropi in se dotika vrste teoretičnih vprašanj iz tega področja zgodovine.

Tudi ta zvezek monografije, kakor že prejšnja dva, je delo večjega števila avtorjev, ki jih je šteti med najboljše poznavalce obravnavane snovi. Prva tri poglavja obravnavajo gospodarsko organizacijo. H. van Werveke je v prvem dal, upoštevajoč tudi novejšo literaturo, splošni pregled zgodovine srednjeveških mest od propada antike do tako imenovane renesanse in nastajanja novih